



האקדמיה ללשון העברית

תשובות

1. **לקראת חג הפסח רבים מקרצפים את הארונות במשופה. מהי משופה?**

משופה היא כרית לניקוי כלים הידועה בשמות שונים: "ברזלית", "ננס", "צמר פלדה" ועוד. במשופה משפשפים, מקרצפים ומצחצחים.
2. **איזה צומת (כיום מחלף) קיבל את שמו מצורה דקדוקית מיוחדת בהגדה?**

צומת מסובים (כיום מחלף מסובים) קיבל את שמו מן המסופר בהגדה: "מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבִנְי בְּרַק וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה". מְסַבִּין – צורה אחרת של מְסַבִּין (מְסַבִּים), כלומר יושבים בהסבה.
3. **10 המכות, 10 הדיברות – איך אומרים במילים?**

תשובה: עשר המכות (מכה – נקבה), עשרת הדיברות (דיבר – זכר).
4. **שלוש רגלים או שלושה רגלים?**

שני הצירופים טובים ותקינים: 'שלוש רגלים' על פי הכתוב בתורה "שָׁלֹשׁ רַגְלִים תִּחַג לִי בַשָּׁנָה" ו'שלושה רגלים' על פי ספרות חז"ל. בתורה 'שלוש רגלים' הן 'שלוש פעמים', ואילו אצל חז"ל המילה רַגְל מציינת את החג עצמו, ובמשמעות זו מינה זכר.
5. **"ויבן ערי מסכנות לפרעה" – מה הן ערי מסכנות?**

ערי מסכנות הן ערי אוצרות, מחסנים. המילה מסכנות היא ככל הנראה המילה האכדית maškantum שמשמעה מחסן, בית אוצר (מן הפועל šakānum 'הניח במקום').
6. **דרור, חופש, חופשה, חירות – איזו מן המילים נזכרת בהגדה?**

מכל המילים האלה רק המילה חירות נזכרת בהגדה: "הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵירוֹת". המילה חירות נשאלה ללשוננו מן הארמית בתקופת חז"ל. שורש המילה הוא חר"ר, ומכאן גם 'בן חורין' (חר פירושו 'אציל', 'אדם חופשי'). גם הפועל שְׁחָרַר גזור מן השורש חר"ר.
7. **מה הקשר בין הלל הזקן ללורד סנדוויץ'?**

הסנדוויץ' האנגלי מקורו בשם אדם: הלורד מסנדוויץ' שהיה מהמר כפייתי ואכל כריכים כדי שלא לחדול מהימוריו. בהגדה של פסח מסופר על מאכל דומה שאכל הלל הזקן: "היה כורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד". מן ה"כורך" של הלל קיבל הסנדוויץ' העברי את שמו כְּרִיךְ.



האקדמיה ללשון העברית

8. **מתניים – זכר או נקבה? ואיך זה קשור לסיפור יציאת מצרים?**
מתניים – זכר, כמו שאנו מוצאים בציווי אכילת הפסח בסיפור יציאת מצרים: "וּכְכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נְעָלִיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמְקַלְכֶם בְּיַדְכֶם וְאַבְלָתֶם אִתּוֹ בְּחֶזְרוֹן פֶּסַח הוּא לֵה"'.
"וְתַקַּח לוֹ תֵבֶת גָּמָא... וְתִשֶׂם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד" – מדוע לא כתוב "ותשם בה את התינוק"?
המילה תֵיבֶת – מן השורש ינ"ק – מקורה בלשון חז"ל, והיא מקבילה למילה המקראית יָלַד. לכן אפשר למצוא במקרא שגם תינוק קטן כמו משה בתיבה נקרא ילד (ואף נָעַר), ולעומת זאת בספרות חז"ל גם פעוט או ילד נקרא תינוק, כגון 'תינוקות של בית רבן' – הילדים הרכים הלומדים תורה.
10. **מהו טַפְסָר בהגדה ומהו טפסר בימינו?**
טַפְסָר או טַפְסָר הוא תואר פקידות אשורי אשר ציין את ראש הסופרים. הטפסר נזכר בתנ"ך פעמיים – בספר ירמיהו ובספר נחום. בהגדה של פסח "טפסרים" הוא כינוי למלאכים: "טַפְסָרְיוֹ יֵאמְרוּ לוֹ לָךְ וּלְךָ". בימינו המילה טַפְסָר משמשת לציון הדרגות הבכירות בשירות הכבאות וההצלה.
11. **הגאלת כלים או הגעלת כלים?**
הגעלת כלים. בספרות חז"ל השורש גע"ל מציין טיהור וניקיון. יש הסוברים שמדובר באותו השורש המוכר מן המקרא במשמע מיאוס, כגון "הִמָּאֵס מֵאִסָּף אֶת יְהוּדָה אִם בְּצִיּוֹן גְּעָלָה נַפְשָׁךְ" (ירמיהו). לפי דעה זו נולד משמע הטיהור ממשמע המיאוס: סילוק הדבר המאוס (כמו הקשר בין חָטָא ובין הפועל חָטָא – 'ניקה', 'טיהר').
12. **"הכהה את שיניו" או "הקהה את שיניו"?**
הקהה את שיניו – מן קָהָה 'ההפך מחד' (כמו זוויית קהה, קהות חושים).
13. **למה אומרים "את פתח לו" ולא "אתה פתח לו"?**
בספרות חז"ל רגיל כינוי הנוכח אָתְּ במקום אָתְּהָ על דרך הארמית. גם בתנ"ך מצוי מעט הכינוי הזה, למשל: "וְאִם כָּכָה אָתְּ עֲשֵׂה לִי הֲרֹגְנִי נָא הָרֹג" (במדבר יא, טו).
14. **מה פירוש המשפט "מלמד שהיו ישראל מצוינים שם"?**
מלמד שהיו ישראל מצוינים שם [במצרים] – מסומנים, נבדלים. המשמעות היסודית של צִיּוֹן היא סימן, כגון 'נקודת ציון', 'ציון דרך'. משמעות זו מקורה בתנ"ך, כגון בירמיהו: "הֲצִיבִי לָךְ צִיּוֹנִים, שְׁמִי לָךְ פְּמָרוֹרִים".



האקדמיה ללשון העברית

15. "כָּמֹה שְׁנֹאֵמֵר" או "כְּמֹה שְׁנֹאֵמֵר"?

בהגדות רבות, ובייחוד בהגדות אשכנזיות, בא לפני ציטוטי הפסוקים הביטוי "כָּמֹה שְׁנֹאֵמֵר" – לעומת "כְּמֹה שְׁנֹאֵמֵר" בהגדות אחרות. שני הביטויים טובים וזהים במשמעם. הביטוי "כָּמֹה ש" הוא על דרך הארמית ותיעודו קדום יותר.

16. מצה זו או מצה זו?

כינוי הרמז הרגיל לנקבה הוא זו בחולם, אך במסורת אשכנז הכינוי הוא זו בשורוק. ההגייה הזאת מוכרת מן ההגדה של פסח ("מצה זו") ומנוסח הקידושין ("בטבעת זו"). רוב מתקני הלשון ממליצים להגות זו בחולם: ילדה זו, מצה זו, לא זו אף זו. אך מי שמסורת אבותיו היא זו בשורוק יכול כמובן לדבוק בה, ודאי בהקשר המסורתי של קריאת ההגדה.

17. "על שום מה" – מה פירוש המילה שום כאן?

בספרות חז"ל המילה שום היא צורה אחרת של המילה שם. כלומר הפירוש המילולי של "על שום מה" הוא "על שם מה". יש הרואים בצורה שום השפעה ארמית ויש הסוברים כי התנועה השתנתה מ-e ל-u בהשפעת העיצור השפתי מ"ם. ואולי השפיעו שני הגורמים.

18. האם בשיר 'חד גדיא' אבא קנה את הגדי או מכר אותו?

יש שתי גרסאות: "דִּזְבֵּן אָבָא" או "דִּזְבֵּן אָבָא". זָבֵן פירושו 'קנה', ואילו זָבֵן פירושו 'מכר'. מן השורש הארמי זב"ן נוצר שם המקצוע זָבֵן – מוכר בחנות.